

GHEORGHE BARÎȚ

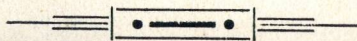
Rolul său în cultura națională.

DE

N. BĂNESCU

Profesor secundar

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VĂLENIÎ-DE-MUNTE

TIPOGRAFIA «NEAMUL ROMĂNESCU»

1910.

GHEORGHE BARIȚ

Rolul său în cultura națională.

DE

N. BĂNESCU

Profesor secundar

BCU Cluj / Centru BCU Cluj-Napoca Cluj

RBCFG201802486

VĂLENIÎ-DE MUNTE

TIPOGRAFIA «NEAMUL ROMĂNESCU»

SOCIETATE COOPERATIVĂ PE ACȚIUNI

1940.

Doamnelor, și domnilor, ¹

D'innaintea unui auditoriū, alcătuit în cea mai mare parte din membrii «Ligei Culturale», al cărei nobil scop este realizarea unității sufletești a neamului nostru, atit de risipit astăzi, în privința unității sale de teritoriū, d'innaintea unui astfel de auditoriū și supt auspiciile acestei societăți răspînditoare a culturii, am crezut destul de nemerit a vorbi, în astă-seară, despre acela care, în lunga sa viață pămîntească, a fost un mare răspînditor de lumină între Romini, un muncitor harnic pentru unitatea lor de cultură, într'o vreme cînd întunec greū apăsa dincolo de munți asupra sufletului românesc; despre acela care a purtat neconținut luptă aprigă pentru ridicarea nației sale la nivelul măcar al celorlalte națiuni ale Transilvaniei, și n'a desarmat niciodată decit atunci cînd mîni vrăjmașe l-au silit a-și depune condeiu, căci acesta i-a fost în totdeauna arma de luptă cu dușmanii neamului său.

Îmi propun a înfățișa d-voastre, pe cit mi-o pot îngădui marginile unei conferințe, figura interesantă a unui Român ardelean atit de puțin cunoscut la noi, nu numai în publicul cel mare, dar chiar între acei a căror ocupație de căpetenie e cartea. Cred că răspund astfel și unui scop, care trebuie să fie al tuturor citi sprijinesc această instituție de cultură; căci, dacă e să stringem legăturile sufletești cu frații noștri din

¹ Conferință, ținută la 19 Februar 1910, la Ateneul din București, cu prilejul Festivalului «Ligei Culturale».

provinciile subjugate, nu mai încapă îndoială că trebuie să-I cunoaștem. Apoi, dacă astăzi cuvîntul de viață trece de aici, peste hotarele cuprinsului nostru liber și ajunge până la frații cei mai depărtați, trezind pretutindeni acea conștiință care e singurul temeliu al solidarității unui neam risipit, nu trebuie iarăși să uităm că au fost vremi cînd glasul mîntuirii ni-a venit aici de peste unul din aceste hotare. E deci și o datorie de recunoștință pentru noi a popularisa cît mai mult în țară figurile mari ale fraților Ardeleni.

I.

Unul din acei mari fii ai Ardealului, cari au veghiat să nu se stingă făclia de lumină a neamului nostru, cînd vremurile aspre s'au coborît asupra lui, este și Gheorghe Bariț.

El s'a născut la 12 Maiu 1812, în Jucul-de-jos, dintr'o familie de nemeși. Tatăl său era paroh greco-catolic și se chema Ioan Pop. Numele de Bariț i se dăde tînărului la școală, la Cluj, spre a se deosebi de camarazi cu același nume de familie.

Învățătura elementară și-o făcu în Trascău și Blaj. Urmă apoi Liceul și Facultatea de filosofie la Cluj, de unde se întoarse iarăși la Blaj, pentru a face Teologia. O mintuie la 1835 și atunci e numit profesor de fizică. Dar Bariț nu rămase acolo: destinul îl chema, pentru folosul neamului său, aiurea, la Brașov, în acel vechiu oraș de negoț care, la granițele noastre, putea să aibă, prin stăruința unui om harnic, și alte legături decît de afaceri, cu Principatele Romîne.

Aici, în Brașov, se afla o poporație românească însemnată, cu mulți neguțători fruntași, cari, organizîndu-se pentru viața lor de negoț, nu uitaseră cu totul nici bunurile celelalte vieți, ce ține de suflet. Și așa, întemeiaseră acolo vechea școală românească.

de la Sf. Nicolae și, mai în urmă, la 1834, școala din Cetate, pe lângă capela românească cu hramul Sfintei Adormiri. După dascălul Antonie, care începuse această școală, urmasa, la un an de zile, Leca, dar și acesta se retrage, un an mai târziu, și, astfel, la 1836 se afla școala fără învățător. Atunci gândul neguțătorilor români din Brașov se îndreaptă spre tinărul profesor de la Blaj, care se făcuse cunoscut mai d'innaintă, printr'o frumoasă «Disertație» despre școli, îndreptată către toți credincioșii de legea răsăriteană din Brașov¹. Bariț fusese, în anii studiilor sale, de câteva ori prin Brașov, unde avusese prilej să stea de vorbă cu neguțătorii români, greci și bulgari și i trecuse atunci prin minte ideia că toți acești buni oameni și-ar putea uita pricinile ce-i țineau despărțiți după neamuri, și-ar putea da mâna cinstit, ca niște frați întru aceeași lege, pentru a întemeia aici, în locul atitor «școlute» fără viață, o singură școală temeinică, spre folosul tuturor. Ideia aceasta o desfășură Bariț în «Disertația» sa. În precuvîntarea ce pune acestei «Disertații», constatînd înapoierea pe toate țărîmurile a fraților săi, arată cit de zădarnică e tînguirea. El îndeamnă la lucrul spornic, la faptă, și nu vede altă cale decît a ridicării prin cultură, prin lumina ce deschide sufletului căile adevărate ale vieții. «Creșterea — zice dînsul așa de frumos, — este, după Darul cel dumnezeesc, al doilea vistieriu al bunătăților». Ea numai «face pe om ca să fie om, ca să se deschilenească de plasa altor viețuitoare necuvîntătoare»².

Asemenea cuvinte frumoase, pline de îmbărbătare, făcură de sigur impresie asupra neguțătorilor brașoveni. Era prin urmare firesc ca dînsii să se în-

¹ «Disertație despre școli, către toți credincioșii de legea grecească din Brașov.» Analisată pe larg de d. A. Birseanu în *Ist. școalelor centrale romine gr.-or. din Brașov, II.*

² A. Birseanu, *o. c.*, pp. 24-25.

drepte, acum cînd li trebuia un învățător, spre tînărul acesta inimos. Astfel veni Bariț la Brașov, ca prim învățător, la școala românească din Cetate, în Septembrie 1836. Se încheie atunci un contract, prin care el se îndatoria a servi trei ani, cu salariu de 200 f. c. m., anual¹. Contractul se reinnoi și Bariț rămase dascălul acestei școli aproape zece ani, până la 1845.

Așezarea la Brașov hotărăște lui Bariț cărarea vieții. Aici va înțelege el îndată chemarea ce avea de îndeplinit, aici va începe, odată cu școala modestă ce i se încredințase, cealaltă școală, cu mult mai întinsă, cu înriurire asupra unui neam întreg, școala culturii, a educațiunii publicului celui mare prin scris; aici va întemeia cea d'întăiu foaie de cultură și cea d'întăiu foaie politică a Romînilor de peste muntii.

Bariț a fost un cărturar destul de însemnat. El a publicat studii serioase, mai cu seamă istorice, a tipărit dicționare, a întocmit o *Istorie a Transilvaniei* în trei volume — «Părți alese din Istoria Transilvaniei», — o carte indispensabilă pentru cunoașterea documentată a istoriei acestui Ținut românesc, mai ales în perioada de timp de după 1848. El rămîne totuși, pentru noi, ziaristul prin excelență, creatorul «stilului polemiceî înalte, al ziaristiceî naționale, în cel mai frumos înțeles al cuvîntului», — cum se exprimă unul din marii noștri istorici², îl cunoaștem, înaintea de toate, ca redactor al «*Gazetei de Transilvania*» și al «*Foii*» de la Brașov. Serviciile pe care le-a adus causei românești din Ardeal și culturii noastre în genere prin foile sale sînt foarte însemnate. Numai cine cunoaște desfășurarea an de an a acestor publicații, cine urmărește într'însele continua străduință a redactorului

¹ Ca profesor secundar, pentru clasa începătoare, avu mai întăiu pe I. Precup, și curînd după acesta, pe Andrei Murășanu, poetul.

² N. Iorga, *Ist. Literaturii românești în veacul al XIX-lea*, vol. II, p. 227.

de a se potrivi în totul nevoilor de căpetenie ale neamului, cine străbate cu atenție frumoasele pagini îngrijite ale acestor foi, — numai acela își poate da seama de însemnătatea lucrului lui Bariț.

Am văzut cât prețuia dănsul buna «creștere», cultura pentru ridicarea unui neam din ticăloșia în care îl cufundase împrejurările fatale și indolența oamenilor. Din această nevoie de luminare a duhurilor izvorăște întreaga sa activitate. Puterile sufletești și dorul de muncă ale acestui tânăr dascăl erau prea mari pentru a se putea mărgeni în cercul îngust al micilor copii de la școala Cetății. Sînt oameni pentru cari catedra e prea îngustă spre a-î încăpea, zidurile școlii prea strîmte pentru a putea face loc ideilor întraripate, menite a străbate în zările largi, unde miște un ideal. Unor asemenea oameni li trebuie mai mult decît o catedră, li trebuie o tribună, și, cînd nu li se dă, ei și-o creiază.

Astfel își întemeiază Bariț tribuna sa, la începutul anului 1838, acea «*Foaie Literară*», căreia, potrivit planului ce-și croise¹, îi va zice, cu începerea semestrului al doilea (2 Iulie): «*Foaia pentru minte, inimă și literatură*»; iar, curînd după aceea, la 12 Mart 1838, foaia politică, «*Gazeta de Transilvania*», — acel «dar deosebit», acea «facere de bine neprețuită», pentru care nu-și poate în de ajuns exprima recunoștința față de Monarh.

II.

Până atunci ieșise, în 1837, supt numele unei «societăți de învățăți», așa zisa «Foaie a Duminecii», redactată de I. Barac, — o modestă revistă săptămînală, care nu putuse cîștiga mult simpatia publicului.

¹ «Noi voim să botezăm lucrul după cum ne-am înfipt pe de aci înainte planul nostru mai cu statornicie». Maxima noastră este «cum că la noi folositorul trebuie să cumpănească pe cele desfătătoare». (Sem. II, p. 3).

Barit, tipărend foile sale, ține să hotărască de la început planul ce va urma. El publică în fruntea primelor două numere ale «Foil» o serie de scrisori, ce se face a primi de la deosebite persoane și în care acestea își exprimă fiecare dorința, cu privire la cuprinsul lecturii ce ar vrea să aibă. Barit arăta prin aceasta cât e de variat gustul cetitorului și cât e de greu unui redactor a mulțami pe toată lumea. «Un bărbat serios» ar vrea «pe cea mai plină de învățătură din toate povestirile, *Istoria*, fără nicio podoabă sau modă»¹. «Umoristul» nu poate suferi «pedantismul cel sec»: — Domniata încă să arăți vioiciune, Domnule! îi recomanda dinsul². O «doamnă boereasă» vrea «ton nobil», căci nu poate suferi «glumele nătînge»; lectura pentru dame s'o dea chiar în «foaie deosebită» Unul, în sfârșit, dorește literatură românească, altul lucruri patriotice, «duhul frumos», «soneturi, ode, versuri galante»³, negutătorul însă vrea să audă «de an mănos și sterp, de secetă, de vremi ploioase, de furtune și de viforuri, de foamete în țeri străine, de războaie, de ciumă, de roada humbacului și a urezului»⁴. Un bătrîn, ca toți bătrînii, îndoielnic, sperios față de «înnoiri», întreabă: oare Romîni nu pot «să se procopsească», cetind în limbi străine, «ca și până acuma»? Iar «demoazela», mai poetică și mai sentimentală, nu se poate firește mulțami cu sămănăturile economului, ori cu istoria patriotului, nici cu glumele umoristului:

Eu aş petrece într'o țară de fantasil,
Unde amiroasă florii romantice miî de miî;
Unde înfloreasc istorii și romanele de dor,
Unde joacă fețe trandafirii de-amor...⁵.

¹ *Foaia Literară* pe 1838, Sēm. I, p. 1.

² *Ibid.*

³ *Ibid.*, p. 2.

⁴ *Ibid.*, p. 9.

⁵ *Ibid.*

— Vezi bine! exclamă Bariț. Capete multe, sentimenturi multe.

Fiecare are dreptate în felul său. Ce va face însă redacția? Ea își va trage, mai presus de poftele abonaților, planul său, își va fixa ținta, pe care o va avea neconținut în vedere: «Le vom arunca toate într'ornă (vas); în toată săptămîna se va ceti odată cuprinsul lor, ca totdeauna să ni rămîie în minte pofta abonaților. Însă scopul cel de căpetenie nu-l vom pierde din ochi, cele ce sînt Romînilor de neapărată *trebuință* vor cumpăni pe cele folositoare sau numa desfătăcioase»¹. Această o repetă Bariț adesea: «Articolii sănătoși — zice dînsul aiurea² — îmbogățitorii de idei va primi [Redacția] și de-aci înainte de la toți acei domni literați, cari au înaintea ochilor săi aceeași țintă ce o are de la început Redacția însăși, adică, între altele: *amăsurat deschilinitelor plase a cetitorilor, a lăți felurimi de cunoștințe și idei nouă, astăzi neapărat trebuincioase și folositoare*».

Planul său este foarte bine precizat în adausul la «Foaie», ce tipărește la sfîrșitul întăiului semestru³

Mulțamind publicului pentru încurajarea dată foilor sale, Bariț observă plîngerea ce i-au adresat, în acest timp, unii față de lucrurile prea științifice din «Foaie», neînțelese «de plasa cetitorilor cea de mijloc». Pentru aceia roagă pe colaboratori ca, «lăsînd de o parte tot ce se ține de științele înalte, abstracte, seci filosoficești, să binevoiască a alege articoli mai mult istoricești, din întîmplările lumii și mai virtos a patriilor noastre, zugrăvite cu condei critic, caracteri de nații și vieți de ale bărbaților vestiți, articoli sănătoși asupra creșterii și a economiei, poesii cu gust lucrate și orice scrieri umoristice frumoase». Iată sfera în care trebuie

¹ Foaia pe 1838, I, p. 10.

² Gazeta de Transilvania pe 1839, p. 193.

³ Cu titlul: «de la Redacție», 7 Maiu 1838, Brașov.

să se lucreze cu spor: «Unele ca acestea, scriindu-le noi pe cit se poate de românește, neted și popular, știm că vom folosi.» Articole asupra limbii, critice vor fi iarăși binevenite, dar fără personalități. Bariț înțelese și însemnătatea ce putea avea pentru noi folclorul și nu uită a prevedea în programul său și culegeri de această natură, îndemnînd «pe toți fiii Romînilor cei înțelegători, din toate patriile» a însemna și a aduna «din gura și conversația cu poporul nostru, felurimi *de obiceiuri vechi, povestiri* care ar avea ceva însemnare istorică și arheologică și care ar vâdi trăsuri de caracter pentru noi, precum și cîntece populare, de care la noi sînt foarte multe și interesante, și iarăși *unele frasuri, proverburî, zicerî originale românești*, care ar fi mai puțin cunoscute saū numa într'un dialect obișnuite.»

Provocat de unii colaboratori, cari se îndoiesc «despre natura materiilor» ce ar interesa pe cetitori, Bariț dă odată chiar o listă de materiile ce i-ar fi «cu totul binevenite»:

1. Viața lui *Petru Maior*, lucrată din cele mai sigure izvoare.

2. O privire critică, *slobodă de duhul partidei*, asupra literaturii românești, de la anul 1780 până astăzi, în toate provinciile.

3. Poesii originale cit se poate de bune.

4. Istorioare ori povestiri romantice patriotico-naționale, adecă cu scene și descrieri luate însuși din mijlocul nostru.

5. Statistica Țerit-Românești saū a Moldovei, după datură de credință vrednice.

6. Scene interesante din istoria patriei.

7. O gustoasă descriere a Ținutului «Hațeg» în Transilvania, avînd în ochi și vechimile lui.

8. Tractatură din cîte o știință, cum: din fiziologie, logică, fizică, ș. c. l., ca să vedem ce termini avem, până unde ne ajută limba.

9. Traducții bune, din clasicii (însă numai din clasicii) noi sau vechi, cum: vre-o orăție din Cicero, vre-un cap din Plinie, ș. a.

Iată prin urmare «ce cîmp larg aū dd. literații, în care să-și joace condeiele.» Bariț îi îndeamnă la lucru, făgăduind gratis foile sale pe un semestru tuturor acelora cari se vor osteni la aceste materii. «Niciun articol însă nu va fi primit mai mare decît ca de două coale (file) întregi tipărite»¹.

Aceste puține citate ne lămuresc în de-ajuns asupra scopului bine hotărît al foilor de la Brașov.

De planul său s'a ținut Bariț cu cea mai mare stăruință. Peste tot el dă numai lucruri practice și folositoare. Astfel — pentru a lua cîteva exemple —, convins de puterea mîntuitoare a luminii sufletești, consacră Culturii cîteva pagini din «Foaia», pline de idei sănătoase, ca acelea în care afirmă că adevărata cultură «este una cu religia», că a avea cultură nu însemnează a fi «umblat și petrecut» prin toate științele, ci «de cultura cea adevărată se ține numai atîta ca adevărul care-l cunoaștem să-l și punem în faptă»². Altă dată, față de răspîndirea gustului cetirii, deslușește care este adevărata sa menire, *cum și ce trebuie să cetesti*, pentru ca din slovele cărților să scoți o hrană folositoare, care «să-ți întărească și să-ți lumineze duhul, iar nu să-ți slăbească». Bariț deosebește între cetirea serioasă, «procopsitoare» și cea «desfătătoare», «pentru trecere de vreme», pe care o condamnă hotărît, fiindcă noi nu ni putem pierde scumpele ceasuri slobode «cū secături de ale unora ce și-au scris visurile, ca să nu le uite, și, apoi, ca să le poată vinde, ei le numesc romante»³. În același sens scrie despre educație un «extract», pe care-l dedică ma-

¹ *Gazeta de Transilvania*, 1839, p. 198.

² *Foaia* pe 1838, p. 21.

³ «Lectura unui om tînăr», *Foaia* pe 1839, p. 26.

melor, învățându-le cum trebuie să-și crească prunci, pentru a face din ei «mădulari destoinici» societății, căci «omul rămîne dobitoc, de cumva aceia ce este într'insul omenesc nu se va desface și innobila prin educație»¹. Studiile istorice l-au atras în totdeauna, pentru învățătura ce se poate scoate din ele. El pune deci în «Foaie» «cîteva întimplări din istoria patriei»², «Vechimi din Transilvania»³, «Epoce din istoria patriei»⁴, ș. a.; iar în anii revoluțiunii foile sale se umplu de documentele mișcării românești.

Astfel de subiecte nu se întilnesc numai în «Foaie», ci și în «Gazeta de Transilvania», care nu se mărgenia la tratarea chestiilor politice, ori la înregistrarea actelor de guvernămînt ce puteau interesa pe Romîni. Bariț avea o idee cu totul superioară în privința datorii unei foi politice. Era încredințat că menirea unei asemenea foi este de «a face ca oamenii să nu zacă în apatie mortăreată, ca și cum s'ar fi născut pe lume numai ca să poarte, să mînce și să bea, ci să și cugete, și să cugete bine și drept pe cît se poate». Romîni ai fost obișnuiți pînă acum a lăsa pe alții să cugete în locul lor: «Aceasta — zice dînsul, — însemnează tot atîta ca și cînd ne-am învoi ca să mînce alții și să ne săturăm noi»⁵.

Potrivit acestei credințe, Bariț găsea loc și aici pentru cunoștințele folositoare și pentru ideile sănătoase, de care ținea să-și împărtășească cetitorii. Astfel adăogă el, din primele numere ale «Gazetei», scurte cunoștințe geografice, a căror lipsă se simția «pentru o plasă de cetitori, cari nu avusese prilej a petrece această știință odinioară prin școale» și cari, din această

¹ 1839, p. 86.

² 1838, I, n-le 23, 24 și 25.

³ 1839, p. 27.

⁴ 1842.

⁵ *Gazeta de Transilvania* pe 1845, p. 257.

pricină, simt oarecare neîndemănare «la cetirea novelelor»¹. În coloanele «Gazetei» găsim judicioasele sale observații asupra sărăciei, pe care o vedea încuibîndu-se în sinul unuia din cele mai bogate Ținuturi. Bariț, cercetînd pricina răului, o află numai în neștiința de a folosi avuțiile naturale: «Până se mai scot 14 — 16 măzi de aur pe an, din băile și riurile Ardealului, până mai staū atîtea locuri nesămănate, atîtea dealuri nesădite cu vii, atîtea grădini fără pomi,... până mai zac felurimi de minerale în fundul pămîntului nostru,... până mai văz-eū trufași codri, cu felurimi de arbori de lucrat dintr'înși tot felul de mobili trebuincioase, până cînd ni zac băile de fier nelucrate și noi aducem cuțite, coase, ace, încă și cuie din țară străină, până atunci eū nu voiū să cred că sintem săraci»².

Aici aflăm, în sfîrșit, atîtea subiecte interesante: «Cetățeanul», «Nobilul», «Deputatul», «Economul», după Keller, «Idei din economia politică» după Jouffroy, «Partidele politice» după Pottek și Velker. Titluri ca: «Industria», «Comerțul în Bulgaria», «Comerțul transilvan», «Tiparul nostru român, din punct politic», «Puține idei despre negoțul și economia Ungariei, Transilvaniei și a țărilor vecine românești», «Proprietate (avere, moșie)», «Libertate și volnicie», arată în de ajuns cum înțelegea Bariț să poarte sarcina unei gazete, din care făcuse un instrument de educație.

Colaboratorii săi, cari erau foarte numeroși, scriau în același sens. Chestiile mari, privitoare la istoria și limba noastră, economia națională, igiena, școala și Biserica formează obiectul articolelor ce umplu obișnuit paginile «Foi» și ale «Gazetei de Transilvania». Lucruri înalte, abstracte sau seci, care nu-și aveau rostul la un public «începător», cum îl numia Bariț, nu

¹ *Gazeta de Transilvania*, 1838, p. 27.

² 1839, p. 72.

se prea strecoară, căci dînsul nu înceta niciodată de a aminti ținta ce-și hotărîse și de a îndemna pe colaboratori ca s'o aibă în vedere.

✓ O chestie însemnată era atunci la ordinea zilei: chestia limbii. Discuții aprinse s'au încins în jurul acestei chestii, care interesa toate provinciile românești. Ecooul lor îl aflăm în periodicele timpului. Aproape toți fruntașii scrisului românesc din anii 1830 — 1850 ieaă parte la acest război filologic: Cipar, Bariț, Pop, în Ardeal, Eliad și I. Maiorescu în Muntenia, Negruzzi în Moldova. Discuția n'a fost fără niciun folos. Alături de multe rătăcirii, de idei în care nu putem vedea acum decît niște simple curiosități, s'au vădit totuși, în focul acelor discuții, păreri luminoase, ce stau încă neclintite până azi.

E interesant a cunoaște cît de limpede a văzut Bariț în această chestie.

Maî înainte (de toate, el este convins) de nevoia cultivării limbii românești, care nici nu este așa de lipsită de cuvinte «ca să nu putem lucra cît de bineșor cu dînsa, după cum se căesc unii în gura mare»¹. «O limbă care, lingă Biblie, are atîtea cărți bisericești (aceste aũ fost scutul și pavăza limbii) încă și profane traduse, traduse destul de bine după vreme, se poate socoti maî mult de jumătate cultivată»². Rămîne să se ducă maî departe lucrul început, să se facă traduceri din clasicii «lătinești și nemțești», să se întocmească lexicoane, să se învețe gramatica, să se cetească atîtea cărți, ce ies de supt tipar în Valahia. Și din alt punct de vedere, maî practic, se impune, după Bariț, cultivarea limbii naționale: «din pricină că este de o mie de ori maî ușor a fericii o nație (destul de lătită) lucrînd și învătînd-o în limba ei

¹ *Foaia*, 1838, p. 6.

² *Ibidem*, p. 5.

însăși, decît pierzînd mulțime de ani a o desrădăcina pe aceia și iarăși întrebuițînd veacuri pînă să o înveți altă limbă»¹.

Iată de ce se bucura Bariț, putînd să constate, la sfîrșitul anului 1839, că mulți din acei cari nici nu bănuiau că s'ar putea zice românește ceva bine, acum nu se pot sătura de a ceti «în limba sa» cărți și jurnale.

Credința aceasta în frumuseța și bogăția limbii românești, stăruința în ideia de a se cultiva această limbă, într'o vreme cînd dincoace dă munți se pusese în discuție, în ambele Principate, chestia înlocuirii ei cu limba franceză, în predare și științelor,—i se păstra numai un modest loc în clasele începătoare,—pun în evidență patriotismul luminat al lui Bariț, siguranța cu care vedea el în chestii atît de însemnate. În Moldova, limba românească biruise, la 1843, numai cu două voturi, multămită împotrivirii Vornicului Alecu Sturza și Hatmanului Al. Aslan², iar în Muntenia, ideia de a se propune științele în limba franceză era să ajungă, în 1847, aproape o realitate³. Cînd acestea se puneau deci la cale la Iași și la București, cu cît mai sus era redactorul de la Brașov care, anunțînd cetitorilor, pentru al doilea semestru al anului 1847, o mulțime de articole ce-i «zac în pulpiti», scria cu mindrie că aceste articole «iarăși vor interesa pe toți cari doresc din suflet cultivarea limbii noastre, pe

¹ 1839, p. 207.

² V. scrisoarea lui I. Maiorescu, datată: Iași, 29 April 1843 și adresată lui Bariț, în corespondența acestuia, la Academia Romînă, ms. 997.

³ Dintr'o scrisoare a lui Maiorescu către Bariț: «Nefericita și fără îndoială nefericitoarea ideie de a se propune toate științele în limba franceză, supt cuvînt că nu se pot propune în limba națională... se apropie de a se realiza». (Cu data: Craiova, 18 April 1847, Ms. citat.)

toți cari, departe de a crede cu unii prea slabi la înger că limba română ar fi a se privi numai ca un ce provisoriu, îi prevăd un viitor mai frumos decît și-ar fi putut imagina și cea mai înflăcărată fantasmă, înainte numai cu douăzeci ani»¹.

Cu marele său bun simț, Bariț înțelese că lucrul de căpetenie este a se cultiva limba, a i se aduna cuvintele «cele risipite», zicerile curat românești, care se păstrează în gura norodului².

Toate celelalte, ortografie, slavonisme, înlocuirea slovelor sînt, pentru moment, lucruri de mai puțină însemnătate. În ce privește, de pildă, cea d'întăiu, Bariț constată nestatornicia ei, arătînd «ce galimatias se face la noi în ortografie»: mai citi scriitorii, atîtea moduri de a scrie³, zice dînsul. N'ar fi rău prin urmare să-și aibă și Romîni «reguli hotărîte.» Dar nu trebuie să ni plîngem prea mult de acest lucru; să ni mîngîiem cu pildele altor neamuri: Iată, zice Bariț, francesii, nația aceasta «stăpîină pe atîția clasici» n'are pînă acum «o ortografie de treabă»⁴. În ce-l privește, normele sale sînt acestea:

1. Va scrie cum și vorbește; nu va lua de «îndreptar» nici dialectul din București, nici pe cel din Iași, ci pe acela «care mai place» urechilor sale și care foarte mult se apropie de limba cărților bisericești.

2. Va lua etimologia, «deducerea», derivația zecilor de îndreptariul ortografiei.

¹ *Gazeta de Transilvania*, 1847, p. 173.

² El se sperie de cită «întortochiare» află în scrisul unora, din pricina părăsirii limbii materne. Pe scrisoarea unui bătrîn ofițer, Pop, primită la 1850, pune dînsul o notă, în care zice că «această scrisoare, alături de altele, scrise în stilul acesta, e o probă de ceia ce ajunsese limba noastră în gurile și penele Romînilor crescuți în școli de alte limbi». (Academia Romîna, ms. 1004.)

³ *Foia*, 1838, nota ** de la p. 4.

⁴ *Foia* pe 1838, sem. II, p. 202.

3. În scrierea zicerilor străine și împrumutate va păzi analogia zicerilor curate românești (va scrie de ex., Cicero)¹.

Chestia neologismelor și mai cu seamă a slavonismelor era foarte discutată în coloanele «Foi». Cettori din toate părțile se amestecau în discuție și-i cereau lui Bariț, prin scrisori, să mintue cu ele, să curățe odată limba de toate «slavonismurile», precum și de alte cuvinte străine. În Muntenia purismul ajunsese chiar o preocupare oficială. La 1846 censorii primesc ordin ca în scrierile ce li se vor supune să nu mai lase să treacă *nicio vorbă străină*. Împărtășind această știre lui Bariț, Laurian se bucura, că va vedea în sfârșit limba curățită de turcisme, de slavonisme, de ungurisme etc., care o «spurcă» atîta de urît². Atît de serioasă ajunsese această chestie, care preocupa chiar cercurile înalte, încît d-na Știrbeiū nu mai vru odată să reînnoiască abonamentul la foile lui Bariț, fiindcă nu-i plăcea limba³.

Bariț era un om prea socotit pentru a proceda în grabă la această operație lingvistică, orî cît i se cerea de stăruitor din toate părțile. Experiența îi arăta că asemenea schimbări se fac pe îndelete, și el răspunde, foarte cuminte, nerăbdătorilor: «Domnilor, eū vă rog,

¹ *Ibid.*, I, p. 62.

² Scrisoarea din 22 Maiū 1846, în corespondența lui Bariț la Academia Romînă, vol. 6.

³ «Această nobilă damă — scrie Aaron Florian — e prietenă a tot felul de reformă spre bine, dar nu-i plac nici de cum neologismii cu carul, ce-i întîmpină în scrierile unora și altora. În multe rînduri am avut dispute iuți cu dînsa și pentru limba foilor tale, pe care o află prea silită; i-am arătat argumentele pe care te întemeiezi tu de-a face foile să vorbească limba ce li-o puî în gură, însă ea totdeauna isprăvia cu: «Fie, mie nu-mî place, după cum nu place multor ce cetesc aceste foi; prea se ia după Eliad și consortes.» (Vezi corespondența lui Aaron Florian publicată în «Neamul Romănesc» anul al III-lea n-1 105, XVI.)

aşa să trăiți, astimpărați-vă puțințel, că nu e vremea la toate de odată. Să nu stricăm zidul vechiū până nu avem materialuri bune, sănătoase pentru altul nou; căci altfel ni punem în primejdie de a a rămînea zbi-ciulați și năpădiți de toate elementele supt cerul slobod adecă de a rămînea fără limbă.» «Capul lucrului — zice mai departe —, e să scrim ca să fim înțeleși *pe cît se poate de toate plasele cetitorilor*»¹.

Același răspuns îl dă și cu privire la introducerea literelor, pe care i le cereau unii și alții: — Voiți să faceți *salto mortale*, li spune dînsul. Aceasta nu e cu puțință acum, publicul nu e pregătit pentru a le primi, și «pe unii Romîni îi cuprind fiori, văzînd literile romane, ca pe Turci înainte de cîtiva ani»². Tot așa de categoric se pronunță și împotriva latinismelor ce împestrău limba și pe care o nouă modă le va introduce îndată cu grămada. Într'o scrisoare către Ioan Maiorescu, Bariț îl îndemna să scrie în această privință, căci lui îi vine mai greu, ca redactor³.

III.

Astfel redactate, «Foaia» și «Gazeta» din Brașov erau răsbindite pretutindenî între Romîni: se cetiau în Muntenia, în Moldova și, de la 1840, Bariț obținuse chiar trecerea lor în Bucovina. Cu ideile pe care le-am văzut, cu atitudinea ce luaă față de chestiunile privitoare la existența noastră națională, se înțelege ușor ce școală făceau publicului românesc.

¹ *Foaia*, 1838, II, pp. 201 — 202,

² *Foaia*, 1838, II, pp. 201-202.

³ Iată cum îi scrie: «Mă, cam dojenește-ne și pentru limbă; zi să părăsim draculul «alișveriș», «musafir» și lătinismele. Mă pricepi; fă-o tu, o poți face, eū nu.» (Ac. Rom. ms. 2242. Scri-soarea pare a fi din Novembre 1851.)

Bariț cuprindea, în scrisul său, pe Români de pretutindenți. Stările celor două Principate românești îi atrăgeau cu deosebire atenția. El urmăria mișcările lor politică și culturală și unul din punctele programului său, în redactarea foilor, era de a face cât mai bine cunoscute cetitorilor din Ardeal împrejurările vieții românești de dincoace de Carpați. Aici își făcuse Bariț o mulțime de corespondenți, cari îi trimeteau relații asupra tuturor faptelor mai însemnate. Ardeleni, mai cu seamă, cari se stabilise în Principate, urmăria cu mult interes manifestările noastre politice și culturale, le discuta, le judeca, — și de multe ori cu asprimea oamenilor crescuți într'un mediu de disciplină morală, necunoscut la noi — și se făceau astfel ecoul știrilor de aici pentru Ardeal. Se reproduceau apoi articole de interes comun din foile ce apăreau în Principate. Pe această cale, Bariț așezase la Brașov un adevărat punct de observație, de unde privirea sa ageră de «sfredel» — cum îi zice așa de bine Aaron, într'o scrisoare, — urmăria toate mișcările, din cîte trele Ținuturile românești umbrite de Carpați. Împrejurările de atunci au contribuit și ele a face din foile lui Bariț tribuna liberă a intereselor românești. Aici numai se putea auzi într'adevăr cuvîntul îndrăzneț, pe care censura rusească nu-l îngăduia niciodată în Principate. Din coloanele «Foil» și ale «Gazetei» s'au auzit astfel de multe ori lucruri ce nu puteau plăcea în anumite cercuri de la București, și nu odată s'a întîmplat să se împiedece trecerea peste granița Munteniei a foilor de la Brașov. A fost o vreme destul de lungă cînd aceste foi nu mai puteau intra aici decît pe supt ascuns. Intrarea li fu oprită în 1844, în urma intervenției Consulului rus din București, căci, de alminterea, Vodă Bibescu nu putea fi decît mulțumit de gazeta lui Bariț, care de multe ori îl servia. Apoi Iancu Bibescu, fratele Domnului, care

cîrmuia la Craiova, prețuia mult foile lui Bariț, pe care i le făcuse cunoscute mai de aproape Ioan Maiorescu, profesor în acel oraș. Chiar în anul acesta Iancu Bibescu scrisese lui Vodă, pentru a-i recomanda «Gazeta de Transilvania», spundu-i că și articolele din gazeta nemțească de la Brașov «în favorul Gubernului» ies tot din condeii lui Bariț¹. În urma acestei recomandatii, Vodă Bibescu îi acordă chiar o gratificație lui Bariț². Cunoaștem o scrisoare din același an a lui Iancu Bibescu către Bariț, plină de complimente la adresa acestuia, deși nu se cunoșteau personal între dinșii. Pentru Iancu Bibescu, redactorul «Foi» din Ardeal este «singurul bărbat ce acolo preferează între literatori»; el îi trimete încredințarea că este pentru totdeauna întâiul său prieten, în care va afla oricînd sprijin, la orice i-ar putea înlesni. Spre semn al considerației sale, îi va trimete, prin Ioan Maiorescu «un suvenir», pe care n'a avut «ocazion» să i-l trimeată, precum dorise, mai de mult³. Suvenirul era un ceasornic de aur, pe care îl și primește Bariț, curînd după aceasta, prin prietenul său de la Craiova.

Dacă n'am ști ce bănuitoare era politica rusească, ce capritioasă tutela pe care pravoslavnică Împărăție vecină, din înaltă milostivire, ni-o dăruia, pentru ca să nu rătăcim de la drumul fericirii noastre, dacă n'am cunoaște cu cită autoritate era investit represintantul acestei bune Împărății, Consulul de la București, ni s'ar părea cel puțin ciudat ca, în vremea în care asemenea cuvinte de mulțămire și asemenea asigurări de prietenie se îndreptău, ca un omagiu, către

¹ V. Scrisoarea lui I. Maiorescu din 5 Mai 1844, la Ac. Rom., ms. 997.

² V. Scrisoarea aceluiași, cu data de 22 Octombrie 1844, *ibidem*, Cf. Scrisoarea XII din coresp. lui Aaron Florian, în «Neamul Românesc», anul III, nr. 98.

³ V. Coresp. lui Bariț la Ac. Rom., ms. 1004, fila 74.

redactorul din Brașov, în aceeași vreme să se oprească intrarea foilor sale în Principatul de unde tocmai îi veniau aceste semne de considerație. Se pare că Simion Marcovici, censorul de atunci, nu era cu totul străin de aspra măsură. Cel puțin Ioan Maiorescu îl bănuiește, socotind că în chipul acesta Marcovici voia să ajute gazeta lui Carcalechi, la care era și el tovarăș¹. Oricum, după chiar mărturisirea lui Bariț², până pe la 1860 foile sale n'au mai avut drum slobod în Muntenia. Și dacă, une ori, măsura aceasta nu se aplica cu toată rigoarea, lăsându-se a pătrunde unele numere, cînd nu jigniau Stăpînirea, censura avea în totdeauna grijă a le opri pe acelea în care se scria ceva jignitor³.

Aceasta n'a împiedecat ca foile de la Brașov să spună mai departe cuvîntul răspicat, de care era atîta nevoie pentru deprinderea cu graiul hotărit și cu atîtutudinea demnă a oamenilor obișnuiți a ținea mereu frunțile plecate.

IV.

Cînd mișcarea revoluționară începe a zgudui Statele Europei, Bariț nu-și pierde cumpătul. El înregistrează știrile, socotind că «este de foarte mare interes a urmări cît se poate mai regulat toți pașii și toate înce-

¹ V. Scrisoarea de la 26 Nov. 1843, ms. citat.

² *Părți alese din Ist. Transilvaniei*, t. II, p. 567.

³ Așa îl scrie odată Hil, censor la 1847, că a fost silit să-l oprească numărul 67 din acel an al «Gazetei», fiindcă nu cruță pe boierii și-l sfătuiește să nu se tot ia «după ideia unor literați la cari s'a făcut un fel de modă de a tot vorbi de servilismul boierilor». Îi spune că nu trebuie să se uite că orice fel de bine «pentru present și pentru mulți ani din viitor» atîrnă «mai numai de la boierii». (Coresp., ms. 1004, fila 176.)

păturile de minunatele revoluții politice și sociale cîte se porniră, și, cum vedem, fac cerc preste toată Europa». Evenimentele se precipită: «Să nu ne pierdem în mijlocul lor — scrie Bariț —, să nu ne ametăm, să ne folosim¹».

Toate faptele zilei își află acum ecoul în coloanele foilor. Ungurii pregătesc Unirea Transilvaniei, Bariț o discută și nu se sfiște a se pronunța asupra ei. El spune verde că unirea aceasta nu s'ar putea face fără nedreptate; totuși, dacă se va și realiza, noi, zice dînsul, «nu-î ducem nicio frică»²: «Cei 1.200,000 de Romîni nu se pot preface, apune, desființa, pînă nu ar apune și muri nația întregă, cu care ei, pe lîngă toate piedecile naturale (topografice), și mai virtos politice, totuși, vreî nu vreî, stau în cea mai strînsă legătuință frățească genetică, literară și religioasă». Și mai departe: «Popoarele, domnilor, nu se pot lega într'o sarcină, ca de o dată să le arunci în apă... Veacul măsurilor tiranice trecu, el nu se va mai întoarce. De aci este că eu cred atît de tare în viitorul Romînului, cît sînt sigur că, de n'ar mai face el nimic de la sine pentru sine, totuși ar mai duce-o cel puțin una mie ani³».

De acum numele lui Bariț se întîlnește în toate marile acte naționale de peste munți.

În memorabila adunare ce se ținu la 3 Maiu în cîmpia Blajului, fu ales, alături de Bărnut, vice-presedinte al acelei adunări. El publică îndată după aceea «punterile națiunii romîne transilvane», votate în acele neuitate ședințe, și nu încetează de a le afirma cu tărie, scriind că problemele de căpetenie ce se puneau, în acele împrejurări, pentru Romîni, sînt două: 1. Să-sî

¹ *Gazeta de Transilvania* pe 1848, nr. 22.

² *Foaia* pe 1848, p. 116.

³ *Ibid.*, p. 121.

asigure existența națională și politică în Stat, pentru tot viitorul, așa cum și le asigură și alte popoare; 2. Să-și asigure *libertatea* cea adevărată, «bine cuprinsă cu mintea»¹.

Erau punctele ce resumaă crezul politic al Românilor transilvăneni, așa de bine dezvoltate și precisate ceva mai în urmă de Bărnăț.

Revoluția atinge, în sfârșit, în Ungaria, punctul ei culminant; jaful și măcelul urmăresc pretutindeni pe Români, cari, în acele vremuri critice pentru Austria, rămăsese supuși credincioși ai Coroanei. Unul din cele mai sîngeroase războaie civile se deslănțuie atunci între Tisa și Carpați. Armatele insurgenților, supt comanda faimosului general Bem, cîștigă pretutindeni biruințe. La 11 Mart 1849 cade și Sibiul în minile lor. Membrii comitetului național român, asupra cărora atirna acum răzbunarea, își caută iute scăparea în Tara Românească. Toți fug cum pot, prin pasul Turnu-Roșu: Bărnăț, Aaron Florian, Gavril Munteanu, N. Bălășescu, Bariț. Ei căutaă în Muntenia un adăpost și acolo îi așteptaă nouă prigoniri. Mișcarea revoluționară dăduse o sperietură la București și nu se putea vedea în Ardeleni refugiați în țară decît niște noi factori de desordine, niște primejdioși agitatori, cari era bine să fie puși cît mai curînd supt pază. Bariț, care, de la început, urmărise cu multă simpatie mișcarea revoluționară din Principate, înregistrînd în foile sale toate știrile ce-l sosiaă de la București și Iași și salutînd în această mișcare semnul unei adevărate renașteri naționale, era de sigur socotit ca cel mai primejdios dintre refugiați. La aceasta contribuiseră nu puțin și boierii reacționari, cari, în toiul mișcării din Muntenia, retrăgîndu-se, ca de obicei, la Brașov, putuseră cunoaște aici simpatia cu care priviaă Ardeleni revo-

¹ *Gazeta de Transilvania*. 1848, nr. 85.

luția. Boierii aceștia, cari, plecînd din Brașov, adresaseră o mulțămire Sașilor și gărzii cetățenești, vestejind opera revoluționarilor, nu puteau, firește, primi la dînsii decît cu ură pe toți aceia cari, în Ardeal, împărtășiau altfel de idei.

Barit fu atunci arestat la Cîmpina, unde se retrăsese cu familia sa, și trimes la Ploiești, de unde, peste două săptămîni, din ordin venit de la București, el fu dus supt escortă la Cernăuți — și aceasta fu o favoare, căci locul ce i se hotărîse era Odesa. Motivul era ușor de găsit: i se imputa că ar fi răspîndit, ca ziarist, idei anti-rusești, că ar fi contribuit, ca membru în Comitetul național român, la căderea Sibiiului, că ar împărtăși, ca și ceilalți cărturari ai Romînilor, idei daco-românești¹.

Pe temelul acestor acușaii, fu Barit arestat la Cernăuți, și cine știe cîtă vreme n'ar fi stat el acolo dacă intervenția familiei Hurmuzachi nu l-ar fi pus în libertate. Această veche familie de boieri moldoveni știuse să-și creieze o înaltă situație în Bucovina și, supt noua stăpînire, ea păstra cele mai strînse legături cu Moldova, unde avea încă proprietate, la Dulcești, și unde lăsase multe rude și prietini. Acolo, în frumoasa Bucovină pierdută, făceau Hurmuzăcheștii operă de cultură națională, între altele și printr'o strălucită foaie, redactată românește și nemțește, care purta numele chiar al provinciei deslîpite din trupul Moldovei². Urmărind cu interes toate licăririle de viață națională, ei cunoscuse pe Barit din «Gazeta» și «Foaia» de la Brașov, și acum, cînd nenorocirea se abătea asupra acestuia, îi îmbrățișară cu toată căldura cauza, văzînd în curmarea «binefăcătoarei» sale activități «o neferi-

¹ Părți alese din *Ist. Transilvaniei*, t. II, p. 571 și urm.

² *Bucovina* apare la 3 Oct. 1848 și încetează la 21 Sept. 1850.

cire națională»¹. Ei stăruiă să i se redea libertatea, îl găzduiră la moșia lor, la Cernauca, făcură pentru dînsul cîteva subscripții de bani, printre rudele și prietiniî lor, îi arătară în sfîrșit o desăvîrșită iubire, care pune în cea mai vie lumină sentimentele romănești ale acestei familii, în care femeile se interesău de o potrivă cu bărbații de idealele neamului.

Aici petrece Bariț cele mai frumoase zile de exil, până în toamna anului 1849, cînd, la 16 Octombree, intră, prin Moldova, pe la Oituz, în Transilvania.

El se întoarce atunci la Brașov, unde avea să găsească o întregă gospodărie sfărîmată, o modestă avere, strînsă prin muncă de ani, nimicită de furia maghiară. În mijlocul ruinelor și pustiului ce aflase, gîndul lui Bariț se îndreptă totuși spre foile sale: până a cugeta la refacerea unei stări risipite, el se ocupă, înainte de toate, a face să iasă din nou foile, care trebuiau să aibă acum un rol hotărîtor în sprijinirea drepturilor națiunii romîne, pe urmele marii jertfe de sîngé. «Foaia» și «Gazeta» încetase, una la 7, cealaltă la 3 Mart 1849. Bariț se adresează acum în scris Guvernatorului și Comisarului din Sibiiu, pentru a-i îngădui scoaterea foilor. I se dăte voie, cu condiție de a se supune la supravegherea poliției de Stat și la controlul comandantului cetății, colonelul Stankovics.

Astfel iese iarăși, la începutul lui Decembre 1849, gazeta, care de acum se întitulează «Gazeta Transilvană» și «Foaia».² Și iarăși apucă Bariț condeiu, pentru a face, de astă dată, bilanțul durerilor din anii 1848-49, al suferințelor acestor «doi gemeni cruzi și

¹ V. Corespondența familiei Hurmuzachi cu Bariț, la Academia Romînă, vol. 4 al coresp. lui Bariț.

² «Gazeta Transilvană» (mai tîrziu: *Transilvaniei*) la 1 Dec., cu No. 18; *Foaia* la 5 Dec., cu No. 10.

fioroși), cari lăsară după dînșii «numai suspine, lacrimi, miserie și ruine înfricoșate». El scoate din toate acestea învățătura, care nu trebuie uitată niciodată: zile rele încă mai pot urma și trebuie să stăm gata cu mintea și cu inima, cum se cuvine bărbaților și femeilor ce au crescut numai în școala durerilor.¹ Roagă pe cetitori să sprijinească foile românești, să nu pregete a-și da obolul lor, căci «unde este vorba să punem în mișcare și să însuflăm viața prin toate fibrele corpului național, acolo mijloacele materiale nu mai pot veni în calcul precumpănitor». Să i se trimeată corespondențe din toate părțile și să i se trimeată numai lucruri ce trebuie să se folosească să le cunoască publicul, căci «etsi omnia liceant, non tamen omnia expediunt (din cîte ni stau în voie a le publica, nu toate folosesc)»².

Barit nu bănuia că această zeloasă activitate avea să fie de o foarte scurtă durată, și că el trebuia să fie înlăturat, în curînd, de la conducerea foilor sale.

Cu n-1 2 al «Foi» de la 1850, el începuse a tipări raportul prefectului Avram Iancu «despre faptele ceterelor armate românești de supt comanda lui, în decursul războiului cetățean, în anii 1848-49». I s'a cerut îndată să curme publicarea aceluï raport, ceia ce redactorul nu s'a grăbit a face, nevăzînd nicîo primejdie în tipărirea unui raport, care se imprimase în mare parte nemțește. Foile fură atunci oprite.

«Bucovina» fraților Hurmuzachi reproduce ordinul Guvernatorului Wohlgemuth către Căpitanul cetății Brașov, cu data de 9 Mart 1850, prin care i se făcea cunoscut acestuia oprirea «Gazetei Transilvaniei», supt cuvînt că redacția acestei foi, în contrazicere cu programa dată Guvernului, a luat un ton «neacomodat»

¹ *Gaz. Transilvană* pe 1850, n. 1.

² *Ibidem*, n. 5.

chiar de la primul număr. În vorbirea despre interesele naționale, prin cuvinte «ațițitoare», ea «dă de văzut o tendință a cărui urmare duse acum la degenerațiunii, precum aceasta o arată de ajuns un șir de articoli, întru a cărora vorbire împătimate despre pretențiunile naționale se vede o judecare nedreaptă a propășitoarei organizațiunii provinciale». Ordinul adăugă apoi că redacțiunea, chemată a se justifica și a da o programă «mai hotărîtă», care să cuprindă garantiile necesare, «precum cere starea excepțională», în «manifestarea» către d. Căpitan al cetății nu și-a justificat întru nimic «întemeiatele învinuirii ce i s'au făcut», ci, mai de grabă, «prin o perseverare întru modul său de a privi lucrurile, care nu e liber de împătinare și prin noua programă înfățișată, care își reține o sferă de lucrat ce nu se poate uni cu starea excepțională, a arătat că nu cugetă într'adins a rămînea în drumul legiuiti prescriși». De aceea nu se mai poate concede ca foaia «Gazeta Transilvaniei» să mai iasă de aci înainte «supt redacțiunea de față»¹.

Într'un număr următor al «Bucovinei»², se tipărește o «Corespondență» din Sibiiu, asupra îndepărtării lui Barîț de la conducerea foilor. Se spune acolo deslușit că marea sa crimă fusese publicarea «documentelor naționale». Corespondentul sibiian mai vorbește și de «o intrigă îndoită», care de vre-o două luni se juca împotriva lui Barîț, «una în Sibiiu, locală, iar alta de la București, unde ciocoi, îndată ce aflară că Barîț nu numai nu pierise în vre-o prinsoare, ci că și reapucă redacțiunea, mișcă toată puterile tartarice, spre a mijloci a lui depărtare».

Barîț însuși confirmă, printr'o scrisoare către re-

¹ *Bucovina*, 1850, p. 75.

² Nr. 19, din 18 Mart.

dacția «Bucovinei», cele relatate de corespondentul de la Sibiiu ¹.

Foile încetează de a mai apărea ², până în Septembrie 1850, când ies din nou supt redacția profesorului de la Gimnasiul catolic german din Brașov, Iacob Murășanu, căruia i se pune acum condiția ca ziarul să treacă de oficios, să poarte prin urmare în frunte pajura cu două capete.

Astfel părăsește Bariț conducerea foilor întemeiate de dînsul, după ce mai bine de zece ani făcuse dintr'insele adevărate arme de cucerire a lumini, pentru duhurile cele amortite, și de apărare fățișă, leală față de dușmanul neamului. Dacă multă durere va fi simțit el pentru atita volnicie a Stăpînirii și multă amărăciune pentru netrebnicia acelora cari în totdeauna își fac o glorie a sta în drumul făcătorilor de bine ai nației, a putut avea totuși adîncea mîngiere de a fi găsit în Iacob Murășanu pe vrednicul său urmaș.

De acum va rămînea Bariț simplu colaborator la foile sale, dar colaborator harnic. Scrisul său cumpănit se va ceti și de aici înnainte în «Foaia» și «Gazeta Transilvaniei», cuvintele sale hotărîte în afirmația drepturilor naționale se vor auzi mai departe în cîloanele acestor foi.

Mai puțin ocupat decît înnainte, Bariț primește acum locul de director al fabricii de hîrtie ce întemeiase la Zernești, în 1852, o societate de comercianți romîni din Brașov.

Un loc însemnat îi era mai târziu rezervat într'una din cele mai mari fapte de cultură a Romînilor ardeleni.

La 1860 se încep lucrările pregătitoare pentru în-

¹ *Ibid.*, nr. 25.

² Nr. 7 al «Foi» și nr. 12 al «Gazetei» (din 13 Februar 1850) sînt cele din urmă ce poartă numele lui Gh. Bariț ca redactor.

temeierea «Asociațiunii Transilvane». Bariț ieă o parte activă la aceste lucrări. El este unul din aceia cari, la cererea lui Șaguna, aă elaborat cite un proiect de statute, din care acesta și-a întocmit apoi exemplarul ce a presintat Guvernatorului¹. După multe stăruințe, se coboară în sfârșit, din loc înalt, aprobarea pentru această Asociațiune, una din cele mai de seamă și mai serioase întovărășiri culturale ce s'aă alcătuit între Romini, despre care, cu drept cuvint, a zis Bariț că, de n'ar fi făcut decit numai acest lucru, și încă ar merita generația sa toată recunoștința noastră. La 23 Octombore st. v. 1861 se țină la Sibiiu, în mijlocul entusiasmului general, ședința inaugurală, în care Șaguna se alege president, Cipariu vice-president, iar Bariț prim-secretariu, — aceștia din urmă cu unanimitatea voturilor.

În calitatea aceasta de prim-secretar, redactează Bariț, ani de zile, foaia «Asociației», ce apare încă și azi, supt titlul de «Transilvania»². Mai tirziu, la 1888, el fu ales president al acestei instituții culturale.

La 1863-4 Bariț face parte din Dieta de la Sibiiu și de două ori e trimes în Senatul imperial de la Viena. Academia Romină îl alege între membrii săi, chiar în anul întemeierii. 1266

Bariț fusese prea mult ziarist, pentru ca această profesie să nu-l mai ispitească. Retrăgându-se de la Zernești, el se stabilește, la 1878, în Sibiiu, unde scoate, la 1-iu Ianuar al acestui an, ziarul său «Observatoriul». Pentru dînsul era o mare necesitate de a avea și Romini cît mai multe organe de luptă. Numai cu două ziare politice ei nu se puteau ținea la înălțimea împrejurărilor, «în timpul acesta fatal». Cîmpul de activitate al presei românești este atît de vast, încît tot ce s'a făcut până acum, de 40 de ani încoace, nu se

¹ Șaguna se mai adresase, lui Cipariu și lui I. Pușcariu.

² Primul număr apare la 1 Ianuar 1868.

poate socoti, după părerea lui Bariț, decît ca un început. Pentru a putea informa pe alții despre noi, trebuie să ne cunoaștem înșine «toate condițiunile noastre actuale de existență»¹. În anunțul de «prenumeratie» la ziarul său, Bariț desfășură programul acestui ziar. Va trata chestiuni politice, național economice și literare. Va insista pentru «egalitatea de drepturi și egala îndreptățire între toate împrejurările, fără distincțiune de clase sociale, de naționalități, confesiuni și provincii».

Șapte ani de zile redactează dînsul și această foaie politică, plină de articole luminoase. În care descoperim aceleași temeinice idei, pe care le exprimase în totdeauna.

Cu încetarea «Observatoriului» se încheie activitatea ziaristică a lui Bariț. Acesta își consacră acum tot timpul «Asociației Transilvane».

Cînd se serbători cinzeci de ani de existență a «Gazetei Transilvaniei», Ardelenii nu uitară că serbătorirea gazetei, care — cum zice așa de bine Adresa Romînilor din Cluj —, «a fost pentru Romîni, în timpuri grele, o adevărată școală politică, literară și culturală-socială, o catedră mai pre sus de toate catedrele, de pe care vocea instructivă și românească a profesorului a răsunit și pătruns în palatele celor mari și avuți, întocmai ca și în colibecele celor mici»², — ei nu uitară decî că serbătoarea acestei gazete era mai mult o serbătoare a lui Bariț. Gîndul tuturor s'a îndreptat, în acele ceasuri de bucurie, spre redactorul acum bătrîn al foii ce împlinia o jumătate de veac. Cîțiva ani mai târziu, Bariț împlinea 80 de ani de vîrstă. El fu atunci serbătorit la Sibiiu și serbătoarea aceasta avu, precum se și cădea, un caracter național. Academia Romîna trimise o delegație care să salute, din parte-î, la Sibiiu, pe octogenarul său membru. Ea îi bătui o medalie comemorativă și, la propunerea unuia din membrii săi, hotărî publicarea, în amintirea acestei ser-

¹ No. 1.

² Ac. Rom., Corespondența lui Bariț, vol. 21, fila 84.

bători, a unui volum care să cuprindă actele serbărilor de la Sibiiu și părți alese din scrierile lui Bariț.

Un an după aceasta Academia îl alege de president al ei și ceva mai târziu, la 2 Maiu 1893, Gheorghe Bariț se stinse din viață și fu înmormintat la Sibiiu.

Trupul i s'a putut atunci cobori în pământ, dar amintirea sa trăește încă vie între noi; căci, după cum sînt unii, despre cari, în viață fiind, s'ar putea zice că nu există, față de adevărata și marea menire a omului pe pământ, tot astfel sînt morți cari veșnic trăesc, fiindcă nimic nu poate șterge din amintirea oamenilor faptele mari și marile virtuți.

Gheorghe Bariț s'a dus, lăsînd după dînsul icoana unei vieți depline, închinăte binelui public. Numele său se leagă de toate evenimentele ce ating istoria Romînilor ardeleni în veacul al XIX-lea.

Două merite mari îl impun recunoștinții urmașilor :

1. El a întemeiat presa românească peste Carpați, pregătind prin aceasta o conștiință, care a făcut ca Romîni să nu fie surprinși de evenimentele politice ce s'aū desfășurat acolo, de la 1848 încoace.

2. A îmbrățișat, în scrisul său, pe Romîni din toate Ținuturile și a contribuit astfel, mai mult de cît ori cine până la dînsul, la pregătirea unității culturale a neamului, pe care în totdeauna a prețuit-o ca cel mai mare ideal¹.

N'a fost un om de geniu : geniile se nasc așa de rar, și se întîmplă că atunci cînd le avem nu le știm prețui în deajuns. A fost însă, la locul său, ceiace numai foarte puțin dintre noi sîntem chiar astăzi. Ispitele atît de numeroase ale vieții pe dînsul nu l-aū

¹ Iată cum se exprimă odată, în această privință : «O Daco-romănie tot există și va exista totdeauna, iar aceia este Daco-România reprezentată și oare cum incarnată în unitatea limbei și a literaturii romine, care este una unică pentru zece milioane de locuitori, împărțiți, împărțiți în cîteva staturî». (*Părți alese din Ist. Transilvaniei*, t. II, p. 583).

abătut din calea cea bună. I s'au oferit și lui de câteva ori ceia ce pentru noi, cari am ridicat năzuințele practice la înălțimea unei doctrine, căreia îi facem un loc chiar în școala și pe care o propovăduim în viața publică, prin școala și mai puternică a exemplului, — ceia ce deci pentru noi, în limbajul curent, se chiamă «situații». Odată, la 1859, când fusese chemat ca Inspector general al școalelor din Moldova; altă dată, ceva mai în urmă, când la 1861, i se oferise, în Muntenia, conducerea Monitorului Oficial și a unei foi sătești, cu o plată destul de însemnată; și mai înainte chiar, la 1841, Ioan Maiorescu, gândindu-se a părăsi Inspectia de la Craiova, se oferise a o mijloci, cu o catedră de limba latină, lui Bariț¹. Toate acestea însă nu l-au putut atrage pe Bariț: sufletul său mare avea un resort mai puternic, care nu se pune niciodată în mișcare cu ispita banului și cu deșertăciunile măririi. El s'a mulțumit a sta acolo, între ai săi, pentru a le închina lor aurul vieții sale de hărnicie și de jertfă.

Fapta lui Bariț a rodit: munca pentru unitatea culturală a neamului nostru este astăzi un crez, și în crezul acesta ne am adunat noi, în astă seară, supt acest acoperământ. Glasul său n-a răsunit nici el în pustiū. Ca un eco puternic se ridică astăzi din nou, chemînd la viață peste toate hotarele noastre. Chemarea se îndreaptă de astă dată de aici și pretutindenii trezește norodul adormit. Cei mai greoi a auzi acest glas sintem, din nefericire, noi, cei mai aproape de dînsul. Și învățatura pe care ni-o dă Gheorghe Bariț, care în toată viața sa a crezut în puterile vii ale neamului nostru și nu s'a îndoit o clipă de ele, este de a ne ridica, fără șovăire, la glasul acestei chemări. Căci are să vie o vreme cînd ne vom uita cu părere de rău îndărăt, și nu va mai răsuna atunci pentru noi glasul profetic, și nimic nu vor putea întoarce părerile de rău că, întocmai ca fecioarele din Evanghelie, n'am știut priveghia.

² V. Scrisoarea din 2 Februar 1841, în Corespondența de al Ac. Rom.